

Vlasta Stavbar

IZJAVE V PODPORO MAJNIŠKE DEKLARACIJE

(3. del)

III. GORIŠKA

Na Goriškem se je izreklo za majniško deklaracijo 29, občin, veliko pa je izjav z osebnimi podpisi. Izjav društev (razen dveh) ni, nekaj je izjav duhovščine.

Za deklaracijske izjave Goriške v fondu ADF v Pokrajinskem arhivu Maribor lahko rečem, da se jih izreka za habsburško monarhijo, nekatere pa jo še posebej poudarjajo. Upoštevat pa je potrebno tudi to, da je Goriška bila dolgo časa vojno ozemlje, tudi še potem, ko so bili konec oktobra 1917 Italijani odbiti na Piavo.

Časovno sledimo tem izjavam od oktobra 1917 do marca 1918, nekatere pa še v aprilu. Glavnina podpisovanja je bila od decembra 1917 do februarja 1918.

Pregled po sodnih in političnih okrajih Goriške

Politični okraj Gorica

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum*	
			ženske	moški	skupaj		
KANAL	Kal pri Kanalu	županstvo				18. 1. 1918	
GORICA	Gorica	dež. posl. goriški občinski odbor				7. 1. 1918	
	Osek	županstvo				6. 2. 1918	
	Ozeljan	županstvo				28. 4. 1918	
AJDOVŠČINA	Gorenja Tribuša	županstvo					
	Ajdovščina	županstvo				18. 11. 1917	
		žene in dekleta	268		268	9. 1. 1918	
		podr. Narodne delavske organizacije		267	267		
	Gabrje	županstvo				25. 1. 1918	
	Gojače	občinski odbor				25. 1. 1918	
	Kamnje	občinski odbor				18. 11. 1917	
		žene in dekleta	588		588	27. 1. 1918	
	Sv. Križ	starešinstvo občine				2. 12. 1917	
		prebivalstvo	370	208	578	15. 4. 1918	
	Lokavec	županstvo				10. 1. 1918	
		žene in dekleta	454		454	2. 1. 1918	
		rokodel. podporno društvo			10	13. 1. 1918	
	Riheberk = (Branik) Šmarje	žene in dekleta občinski zastop	517		517	23. 10. 1917	

* (A na koncu podatkov v tabelah, za datumom, pomeni, da je v izjavi posebej poudarjena pripadnost Avstriji)

V goriškem okraju se je 11 občin izreklo za majniško deklaracijo. Osebnih podpisov je bilo zbranih 2672, vsi so iz sodnega okraja Ajdovščina, medtem ko so v sodnih okrajih Kanalu in Gorici podane le izjave občinskih odborov in županstev ter izjava goriških deželnih poslancev.

Politični okraj Sežana

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
			ženske	moški	skupaj		
KOMEN	Kopriva Slivno, Prečnik Šempolaj	županstvo				6. 2. 1918	
		žene in dekleta	40		40		
		žene in dekleta	228		228	30. 1. 1918	

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
			ženske	moški	skupaj		
SEŽANA	Štanjel	občinski odbor županstvo				3. 1. 1918 5. 1. 1918	
	Štjak Dutovlje	županstvo upravni odbor prebivalstvo	156	46	202	6. 1. 1918 27. 1. 1918 31. 1. 1918	
	Lokev	županstvo žene	406		406	10. 12. 1917 6. 1. 1918	
	Naklo	županstvo moški		95	95	2. 12. 1917	A
	Povir	starešinstvo dekleta in žene dekleta in žene	157 408		157 408	1. 11. 1917 2. 11. 1917	A A
	Sežana	učiteljstvo občinski odbor	8	28	36	30. 1. 1918 2. 12. 1917	A A
	Skopo	občinski zastop ženstvo	196		196	2. 2. 1918 27. 1. 1918	A A
	Štorje Tomaj	občinski odbor obč. starešinstvo				12. 1. 1918 15. 1. 1918	A
	Veliki Repen	tomajska župnija občinski odbor	561	111	672	12. 2. 1918 27. 1. 1918	
		žene in dekleta	292		292	28. 1. 1918	A
	Zgonik	žene in dekleta	433		433	15. 2. 1918	A

V sežanskem okraju se je 13 občin izreklo za deklaracijo, zbrali pa so kar 3165 podpisov. V fondu je tudi izjava sežanskega učiteljstva s 36 podpisi.

Tudi od tod so izjave s poudarjeno formulo o Avstriji in izrazom zvestobe habsburški dinastiji ter podporo politiki Jugoslovanskega kluba. Citiram nekatere: županstvo občine Naklo, 2. 12. 1917: »Čestitam Jugoslovanskemu klubu, da se je tako srečno rešil Šušteršiča in Jakliča! – Hočemo kot vedno zvesti Avstriji in Slovani biti združeni v smislu deklaracije pod mogočnim habsburškim žezlom in biti še nadalje jugoslovanski, nepremagljivi ščit proti vsem zakletim sovražnikom Habsburžanov in naše svete slovanske zemlje.«¹⁴⁴ Občinski zastop Skopo se v svoji izjavi 2. 2. 1918 zavzema: »za lastno državo na demokratičnem temelju pod žezlom slavnih Habsburžanov!« Tudi ženstvo tega kraja je poslalo Jugoslovanskemu klubu polo s 196 podpisi 27. 1. 1918 in z izjavo navdušenja: »Živela svobodna Jugoslavija v okviru slavne Avstrije pod vlado našega ljubljenega vladarja Karla I.«¹⁴⁵ Žene in dekleta iz Velikega Repna so 28. 1. 1918 poslale dr. Korošcu polo z 292 podpisi z zahtevo združitve pod Habsburžani.

Politični okraj Tolmin

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum*	
			ženske	moški	skupaj		
TOLMIN	Grahovo	županstvo žene in dekleta	483		483	24. 1. 1918 27. 1. 1918	A A
	Znojile, Stržišče, Kal Sv. Lucija	vaščani obč. starešinstvo			186	29. 1. 1918	
	Nemški Rut, Grant	žene in dekleta	155		155		A
	Podbrdo	žene in dekleta	383		383	17. 1. 1918 24. 1. 1918	A A
	Ponikve Tolmin	županstvo duhovščina			21	15. 12. 1917	
BOVEC	Bovec	duhovščina			4	6. 2. 1918	
KOBARID	Breginj Kobarid	županstvo žene in dekleta	311		311	18. 2. 1918 25. 12. 1917	A A
	Sedlo	župan starešinstvo				26. 1. 1918 8. 2. 1918	
CERKNO	Bukovo Cerkno	žene in dekleta županstvo	200	50	250		A
	Šebrelje	obč. starešinstvo				23. 12. 1917 3. 3. 1918	A A

¹⁴⁴ PAM, ADF, kart. IV, št. 722.

¹⁴⁵ PAM, ADF, kart. IV, št. 733.

V tolminskem okraju je najbolje zastopan sodni okraj Tolmin, kjer so zbrali kar 1228 podpisov od skupno 1793 v celotnem okraju. Za majniško deklaracijo se je izreklo 7 občin. Iz Bovca je izjava dekanjske duhovščine. Ostalo so izjave občinskih odborov in županstev ter izjave s podpisi prebivalstva.

Skoraj polovica krajev, ki so dali izjavo za deklaracijo, poudarja Avstrijo in slavi cesarja Karla poleg osnovne izjave za majniško deklaracijo, kjer je habsburška klavzula že upoštevana. Navajam nekatere: žene in dekleta iz Grahovega so poslale na Dunaj polo s 347 podpisi in z željo: »da se združijo vse zemlje monarhije, kjer prebivajo Slovenci, Hrvatje in Srbi v samostojno državo pod žezlom habsburško – lotarniške dinastije, ki bodi prosta vsakega narodnega gospostva tujcev in ki bodi zgrajena na demokratičnem temelju.« Kar pesem so spesnili vaščani Znojil, Stržišča in Kala:

»Zato za uho si zapiši vsak Nemec, Madžar, Italijan,
samostojen, svoboden če biti hrabri Jugoslovani,
v državi, ki vlada naj jo Habsburžan.«¹⁴⁶

Tudi županstvo Dornberga je 28. 1. 1918 izjavi dodalo pesem:

»In koga bomo pač volili
Na zlati prestol posadili.
Naj bode Karol naš vladar
Jugoslovanski pravi car!«¹⁴⁷

Tudi žene in dekleta z Nemškega ruta in Granta s 155 podpisi, vendar brez datuma, vzklikajo: »Živela Jugoslavija in njen vladar Karol I!«¹⁴⁸

Bukovo iz sodnega okraja Cerkno je sprejelo izjavo z 250 podpisi, ki izraža zaupanje in zvestobo cesarju Karlu I in habsburški dinastiji. Izjava ni datirana. Med drugim je rečeno: »Ob našem presvetlem cesarju Karolu smo uverjeni, da bo nam pripomogel do pravic, ki nam gredo po našem krvnem in denarnem davku.«¹⁴⁹ Tudi občinsko starešinstvo Šebrelje v svoji izjavi 3. 3. 1918 govori o svojem ljubljenu cesrju Karlu I.¹⁵⁰

Na Goriškem je bilo zbranih veliko število osebnih podpisov (7630).

V fondu za Goriško so v mariborskem arhivu še izjave železničarjev na železniški progi Opčine–Volčja draga–Ajdoščina z 267 podpisi, vendar brez datuma, dve izjavi slovenskih in hrvaških beguncev iz Steinklama v Sp. Avstriji (20. 1. 1918) ter iz Brucka na Litvi (11. 2. 1918) s 46 podpisi. Od tod so izjavo poslale tudi dekleta in žene Marijine družbe s kar 2175 podpisi 11. 2. 1918. V izjavi govorijo tudi o pobiranju podpisov in življenju beguncev.¹⁵¹ Tri so izjave slovenskih vojakov s front, in sicer dve s fronte Piave (polk št. 28 in Voj. pošta št. 192), ena pa izjava »sobojevnikov in prijateljev naše ljube avstrijske domovine iz Boine št. 281 z 18 podpisi, vendar brez datuma.«¹⁵²

IV. KOROŠKA

Za Koroško sta v fondu Acta declarationi faventia 30. V. 1917 Pokrajinskega arhiva Maribora le dve poli s podpisi prebivalstva za majniško deklaracijo. Prva pola s 105 podpisi je iz Apač. Druga pola je obsežnejša. Gre za 1106 podpisov, ki so jih zbrali »Slovenci in Slovenke« iz štirih krajev Tolsti vrh, Guštanj, Kotleje, Dobrije v sodnem okraju Pliberk. Izjava je bila poslana 10. 3. 1918. Med drugim, rečeno, »naj dobimo vsi Jugoslovani v Avstriji in na ogrskem svojo samostojno Državo Jugoslavijo pod habsburškim žezlom.«¹⁵³

Skupaj je bilo zbranih 1211 podpisov, ni pa nobene izjave občinskega odbora.¹⁵⁴

Politični okraj Velikovec

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
			ženske	moški	skupaj		
PLIBERK	Kotleje, Dobrije, Tolsti vrh	podpisani	719	387	1106	10. 3. 1918	A
DOBRLA VAS	Apače	podpisani	73	32	105	april 1918	

¹⁴⁶ PAM, ADF, kart. IV, št. 713/1.

¹⁴⁷ PAM, ADF, kart. IV, št. 707.

¹⁴⁸ PAM, ADF, kart. IV, št. 744.

¹⁴⁹ PAM, ADF, kart. IV, št. 705.

¹⁵⁰ PAM, ADF, kart. IV, št. 736.

¹⁵¹ PAM, ADF, kart. IV, št. 704.

¹⁵² PAM, ADF, kart. IV, št. 750.

¹⁵³ PAM, ADF, kart. IV, št. 700.

¹⁵⁴ Ude navaja podatek 19.000 podpisov in 9 občinskih odborov (Ude, str. 103). Glej še op. 171.

V. ISTRA

V IV. kartonu ADF je tudi 27 pol z deklaracijskimi izjavami iz Istre. Je 5 občinskih izjav, ostalo pa so izjave s podpisi prebivalstva, ena izjava beguncev iz Ližnjana, podpisi duhovščine ter nekaterih društev.

Deklaracijsko gibanje je bilo tod močno, saj so zbrali 15049 podpisov. Prevladujejo izjave prebivalstva.¹⁵⁵

Časovno jim sledimo od decembra 1917 pa vse do maja 1918.

Pregled po sodnih in političnih okrajih Istre

Politični okraj Koper

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
			ženske	moški	skupaj		
KOPER	Dekani	podpisani	122	117	239	3. 2. 1918	A
		pogreb. pod. dr. Karel Liškovič			32	11. 12. 1917	
	Kozina	županstvo				24. 1. 1918	
		sabor Istre				25. 1. 1918	
	Marezige	županstvo				12. 2. 1918	
		aprovizorič. kom.				27. 1. 1918	
	Očizla Klanec	občinski odbor				27. 12. 1917	
	Nasirec	žene in dekleta	70		70		
BUZET	Mihele	žene in dekleta	74		74		A
	Gabrovica	žene in dekleta	322		322	11. 3. 1918	
	Draga	žene in dekleta	73		73		
	Buzet	občine				3. 2. 1918	
	Roč	podpisani	197	159	356	10. 2. 1918	
	Dolenja vas	žitelji	363	219	382	13. 2. 1918	

V koperskem okraju je bilo zbranih 1675 podpisov za deklaracijo. 3 občinski odbori so se izrekli za združitev v novo državo pod Habsburžani. Svojo podporo je izjavilo tudi pogrebno podporno društvo Dekani z 32 podpisi. Svojo posebno izjavo je dal posestnik in trgovec Karl Liškovič iz Črnega kala 11. 12. 1918. Kozina je sprejela izjavo »od svih u domovini prisutnih zastupnika hr., slov. naroda na raspuštenom saboru Istre«¹⁵⁶ 25. 1. 1918 s 15 podpisi.

Občinski odbor Očizla – Klanec 27. 12. 1917 »zahteva na podlagi narodnega načela in samoodločbe za vse Hrvate, Srbe in Slovence v monarhiji ujedinenje in državna samostojnost pod habsburškim žezlom.«¹⁵⁷ Tudi »podpisani opčinari« iz Roča v sodnem okraju Buzet s 365 podpisi žele, »da se najme svi jugoslovanski narodi obitvani u AO monarhiji, koji govore hrvatski, srpski i slovenski ujedine u jednu slobodnu i nezavisnu jug. državu na temelju narodnog samoodredjenja pod okriljem Habsburške dinastije.«¹⁵⁸

Politični okraj Lošinj

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
			ženske	moški	skupaj		
CRES	Cres	podpisani	33	45	78	2. 4. 1918	A
LOŠINJ	Lošinj	svečenstvo			70		
KRK	Baška	podpisani	411	767	1178	14. 2. 1918	A
	Omišalj	podpisani	249	376	625		
	Krk	podpisani	84	31	115		
	Vrbnik	podpisani	149	138	287		

¹⁵⁵ Pleterski navaja, da prebivalstvo ni pokazalo dosti razumevanja in zanimanja za podpisovanje (Prva odločitev . . . , str. 184).

¹⁵⁶ PAM, ADF, kart. IV, št. 756.

¹⁵⁷ PAM, ADF, kart. IV, št. 767.

¹⁵⁸ PAM, ADF, kart. IV, št. 773.

Tudi z otokov so prihajale izjave s podpisi prebivalstva z navdušenjem za deklaracijo in njeno uresničitev. V političnem okraju Lošinj je bilo zbranih 2353 podpisov prebivalstva, od tega 70 podpisov duhovščine iz Lošinja. Podpisani z otoka Cresa so 2. 4. 1918 v svoji izjavi izrazili navdušenje za deklaracijo: »Osvjedočeni, da je budućnost našeg naroda zajamčena jedino u ostvarivanju te deklaracije.«¹⁵⁹

Pola s kar 1178 podpisi iz Baške (14. 2. 1918) vsebuje naslednjo izjavo: »Mi podpisani odobravamo rad naših Jug. zastopnika na državnem zboru u Beču . . . u jednu samoupravnu državu pod habsburškim žezlom.«¹⁶⁰

Politični okraj Pazin

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
			ženske	moški	skupaj		
PAZIN	Pazin	žene in dekleta učitelji Tiskovno društvo	827		827	24. 1. 1918 22. 1. 1918 16. 1. 1918	A A

Iz okraja Pazin je v fondu le ena pola s 3 izjavami. Svojo izjavo je dalo Tiskovno društvo v Pazinu 16. 1. 1918, kjer pozdravlja mirovno prizadevanje in izraža vdanost cesarju Karlu in habsburški dinastiji.¹⁶¹

Politični okraj Poreč

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
			ženske	moški	skupaj		
MOTOVUN	Višnjan	podpisani	132	206	338	4. 1. 1918	A
		podpisani	146	74	220	15. 2. 1918	
	Vovacin Karojba	podpisani v Firencah	45	26	71	23. 3. 1918	
		podpisani	34	71	105	2. 2. 1918	
		podpisani	152	289	441	2. 3. 1918	
BUJE	Krašica	podpisani	2	21	23	13. 5. 1918	
POREČ	Poreč	podpisani			472	20. 5. 1918	

Poreški okraj je zbral 1670 podpisov. So samo izjave z osebnimi podpisi, drugih ni. Prvi so šele iz januarja 1918, dve pa sta tudi še iz maja 1918.

Podpisani so Hrvati, pogosto se imenujejo kar Jugoslovani. Tudi oni si novo državo predstavljajo pod vladarjem Karlom. Občina Višnjan v motovunskem sodnem okraju je sprejela polo z 338 podpisi in z željo podpisanih Hrvatov (4. 1. 1918), »da budemo jednakopravni sa svim narodima pod slavnim žezlom našeg presvitlog cara Nj. v. Karla I.«¹⁶²

Politični okraj Pula

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
			ženske	moški	skupaj		
VODNJAN	Vodnjan	podpisani	244	459	703		
PULA	Ližnjan	begunci			16	22. 1. 1918	
ROVINJ	Kanfonah	občani			1595	17. 3. 1918	

Puljski okraj je zbral 2314 podpisov, med njimi 16 podpisov beguncev iz Ližnjana, živečih v Steinklamu.

Kar 1595 podpisov so zbrali v Kanfanarju (17. 3. 1918). V svoji izjavi poleg pozdravljanja mirovne akcije zahtevajo ujedinjenje našeg troimenog naroda od Mure do obale bučnog Jadrana u samostalnoj Jugoslovenskoj državi organiziranoj na širokoj demokratski podlozi.«¹⁶³

¹⁵⁹ PAM, ADF, kart. IV, št. 753.

¹⁶⁰ PAM, ADF, kart. IV, št. 751.

¹⁶¹ PAM, ADF, kart. IV, št. 770.

¹⁶² PAM, ADF, kart. IV, št. 774.

¹⁶³ PAM, ADF, kart. IV, št. 757.

Politični okraj Volosko

Sodni okraj	Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
			ženske	moški	skupaj		
PODGRAD	Podgrad Materija	podpisani županstvo	1318	834	2215	12. 1. 1918	A
						13. 12. 1917	A
VOLOSKO	Kastav	duhovniki podpisani	615	413	2313 20 654 1028	januar 1918	A
						7. 2. 1918	A
						15. 2. 1918	A
						25. 1. 1918	A
	Lovran Opatija, Volosko	podpisani					

Iz okraja Volosko je 5 pol izjav. Med njimi je izjava županstva Materija ter kastavske duhovščine, ostalo so izjave prebivalstva in podpisi za deklaracijo.

Zbranih je bilo veliko število podpisov, in sicer kar 6210. Zlasti veliko so jih zbrali v Podgradu – 2215. V izjavi 12. 1. 1918 je rečeno: »da se Slovenci, Hrvati in Srbi združimo v samostojno državno telo pod habsburškim orlom, pomneč in imajoč pred očmi, da s tem nabolje služi domovini, splošni blaginji in prejasni vladarski habsburški hiši.«¹⁶⁴ Prav tako duhovščina kastavskega dekanata v svoji izjavi 7. 2. 1918 poudarja potrebo po združitvi pod Habsburžani.

VI. OSTALO

V V. kartonu fonda ADF so izjave iz Hrvatske in Slovenije, Bosne in Hercegovine ter Dalmacije.

V fondu je 46 izjav iz Hrvatske. Gre za izjave občin, v večji meri pa so to pole s podpisi prebivalstva, zlasti hrvatskih žena, in sicer je iz teh pol razvidno 7495 podpisov za deklaracijo. Časovno zajamejo obdobje od januarja 1918 dalje, iz leta 1917 je le izjava občine Trsat (11. 11.). Izjavo iz Bršadina (Vukovar) so podpisali ljudje različnih narodnosti, ki so se zdravili v kužni bolnici. Med podpisi so Srbi – 415, Hrvati, Rusi, Poljaki, dva Turka, Čehi, Muslimani, ki se izjavljajo »za jugoslovansko deklaracijo.«¹⁶⁵

Za deklaracijo se je izjavila tudi »Jugoslovanska akademska mladina« v Gradcu, gimnazije iz Požege, dijaki varaždinske gimnazije s 103 podpisi.

V Pragi se jugoslovanska akademska mladina izreka za deklaracijo. Podpisanih je 50, med njimi Petar Kajganović, zdravnik; Nikola Bodrožić, akademski kipar; Marko Margetić, profesor; Srb Milan Nedeljković, akademski slikar; Branko Čop.¹⁶⁶

V mapi z izjavami iz Bosne in Hercegovine sta dve izjavi, izjava iz Konjica poznega datuma (23. 7. 1918) ter izjava Hrvatov iz Sarajeva, naslovljena na Uredništvo »Hrvatskega dnevnika« v Sarajevu.

Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
		ženske	moški	skupaj		
Diemlach pri Brucku na Muri Fohnsdorf	Slovenci slovenski in hrvatski rudarji	75	170	32	19. 3. 1918	A
				170		A
Graz	slovenske služkinje v Gradcu			75	5. 2. 1918	
Galicija	Slovenci slovenski fantje na boj. polju 10. stot.	13	6	11	15. 1. 1918	
				6	13. 1. 1918	
Dunaj	Slovenke			13	13. 1. 1918	
Glaubeck	slovensko društvo sv. Barbara			300	21. 1. 1918	
Riedau na Gor. Avstrijskem	Josepina Watzak (soproga žel. urad.)					
Steinklamm	slovenski in hrvatski begunci iz Primorja				20. 1. 1918	

¹⁶⁴ PAM, ADF, kart. IV, št. 772.

¹⁶⁵ PAM, ADF, kart. V, št. 814.

¹⁶⁶ PAM, ADF, kart. V, št. 834.

Kraj	Kdo pošilja	Število podpisov			Datum	
		ženske	moški	skupaj		
Fronta na Piavi	slov. fant. topnič. pol. št. 28 vojniki želez. varst. voj. p., št. 192 slovenski častniki na fronti p. 279 vojaki 35. maršalbataljona		21 43	21 43	3. 1. 1918 1. 2. 1918	
Boina, št. 281	sobojevniki, prijatelji ljube avstr. domovine		18	18		A
Bruck ob Litvi	begunci dekleta in žene Marijine družbe			46	11. 2. 1918	
		1577	598	2175	11. 2. 1918	A

Obsežen je snopič izjav iz Dalmacije. To so izjave občin, številne pa so izjave prebivalstva s podpisi. V 30 polah je zbranih 16.566 podpisov za deklaracijo. Številne so izjave duhovščine, tu je tudi izjava Hrvatske čitaonice Knin, 6. 3. 1918.

Izjave vsebujejo tudi obsežne tekste, ki dajejo podporo politiki Jugoslovanskega kluba, se navdušujejo nad združitvijo v samostojno državo pod Habsburžani in na osnovi hrvaškega državnega prava. »Svečenici konavolskog dekanata«, 23. 1. 1918: »Izričemo članovima ovog kluba, a na čelu braći Slovencima – svoje pouzdanje, odobravanje i hvala za njihov rad, za gospodarsku i političku slobodu našeg naroda.«¹⁶⁷ »Hrvatice, pristašice katoličkog ženskog pokreta« iz Zadarskega okraja zahtevajo v izjavi s 436 podpisi »narodno ujedinjenje Slov., Hrvata i Srba u jedno tijelo – Jugoslaviju – pod starodrevnim habsburškim žezlom.«¹⁶⁸ Zanimiva je izjava splitskega meščanstva, naslovljena dr. Korošcu 26. 2. 1918 s 7259 podpisi: »Ovom prigodom istaknut ćemo Vam želju izraženu nam sa toliko strana, da bi k nama došli po mogućnosti dva člana Vašeg kluba, od kojih jedan Slovenac, te u Splitu održali javnu skupščinu.«¹⁶⁹

Že poleti 1917 je grozila nevarnost, da bo ostalo deklaracijsko gibanje omejeno in zaprto v okviru slovenskega prostora in da bo brez podpore ostalih Jugoslovancev doživelo neuspeh. Zato so slovenski politiki, zlasti Krek in Korošec, odšli na vrsto agitacijskih potovanj po Hrvaški, Dalmaciji in BIH.¹⁷⁰ Kot je razvidno iz izjav v Pokrajinskem arhivu Maribor, je njihova dejavnost spodbudila jugoslovansko razpoloženje v političnih krogih Zagreba, Sarajeva in Splita in jih navdušila za manjšinsko deklaracijo.

Sumarna tabela

Kraj	Število krajev	Število podpisov		
		ženske	moški	skupaj
Štajerska	524	63615	11698	75313
Kranjska	254	23704	6725	30429
Goriška	43	6800	830	7630
Koroška	4	792	419	1211
Istra	29	10714	4335	15046
Hrvatska in Slavonija	45			7495
Bosna in Hercegovina	3			
Dalmacija	29			16566
Skupaj	931			152984

Ta pregled deklaracijskih izjav iz fonda Acta declarationi faventia v Pokrajinskem arhivu Maribor oziroma nasploh deklaracijsko gibanje na Slovenskem, s poudarkom na Štajerski, daje neko sliko in utrip množic v zadnjem obdobju vojne. Izjave nam kažejo občutke in razpoloženje najširših slojev v želji po rušenju dualizma in ustvarjanju nove državne tvorbe.

¹⁶⁷ PAM, ADF, kart. V, št. 787.

¹⁶⁸ PAM, ADF, kart. V, št. 792.

¹⁶⁹ PAM, ADF, kart. V, št. 799/1.

¹⁷⁰ Momčilo Zečević, Slovenci in ustvarjanje države SHS, Glasnik Slovenske matice, XIII, 1989, 1, str. 36–37.

Velik del izjav, na Štajerskem pa več kot 90%, vsebuje osnovno idejo o ohranitvi monarhije. Združitev z brati Hrvati in Srbi so si mnogi Slovenci predstavljali le v okviru habsburške monarhije.

Pri zbiranju podpisov za deklaracijo je potrebno poudariti dvoje, in sicer, da so akcijo pobiranja v glavnem organizirale ženske. Pri tem ne smemo pozabiti njihove želje po miru in vrnitvi mož, katera jih je verjetno pri akciji pospeševala. Zbiranje podpisov pa je organizirala, čeprav v manjši meri, tudi duhovščina oziroma župniki po župnijah. Pri zbiranju podpisov so jih državne oblasti pogosto ovirale. V fondu Acta declarationi faventia v mariborskem arhivu je zbranih kar precej primerov, kjer so zbiralce in podpisane preganjali.

Toda kljub temu je bilo na Slovenskem v deklaracijskem gibanju, po podatkih iz fonda ADF v Pokrajinskem arhivu Maribor, zbranih 129.629 podpisov.¹⁷¹

¹⁷¹ Upoštewane niso izjave, ki se nahajajo v arhivu Inštituta za narodnostna vprašanja in Arhivu Republike Slovenije.

Zusammenfassung

ERKLÄRUNGEN ZUR UNTERSTÜTZUNG DER MAI-DEKLARATION (3. Teil)

Vlasta Stavbar

In der Fortsetzung der Erörterung wurden die Deklarationserklärungen der Länder Görz-Gradisca, Kärnten und Istrien sowie die Deklarationserklärungen aus Kroatien und Slawonien, Bosnien und Herzegowina und Dalmatien behandelt und analysiert. Die Orte, Akteure und Organisationen wurden nach Gerichtsbezirken aufgegliedert.

Für Görz-Gradisca wurde eine große Zahl individueller Unterschriften gesammelt, etwas weniger stark waren Erklärungen von Vereinen und Organisationen vertreten. Eine Besonderheit stellten in Görz und Gradisca die Erklärungen von Flüchtlingen und Soldaten dar, was bei der Nähe der Front nicht verwunderlich ist.

Weniger stark vertreten war Kärnten, wie aus den Daten des Fonds des Regionalarchivs Maribor zu schließen ist.

Für Istrien war eine größere Zahl von Deklarationserklärungen, mesit individuelle Unterschriften, gesammelt worden.

Anhand der Erklärungen läßt sich eine starke Unterstützung der Deklarationsbewegung auch außerhalb des slowenischen Raums, besonders in Dalmatien und der Inselwelt, feststellen.

Mit diesem Teil der Analyse ist die Untersuchung der Deklarationserklärungen aus dem Fonds Acta declarationi faventia im Regionalarchiv Maribor abgeschlossen. Die Gesamtanalyse vermittelt ein Stimmungsbild in den breitesten Bevölkerungsschichten im letzten Kriegsjahr, getragen von dem Wunsch, den Dualismus zu Fall zu bringen und ein neues Staatswesen zu erschaffen.

Zbornik za zgodovino šolstva

ŠOLSKA KRONIKA

Slovenski šolski muzej v Ljubljani izdaja svoje glasilo, ki izhaja kot vsakoletni zbornik s tradicijo leta 1964 nastalega zbornika šolsko-pedagoških muzejev v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu. Kot specializirana slovenska revija za zgodovino šolstva in pedagogike predstavlja včerajšnji utrip naših šol in je s svojim sporočilom obrnjena h koreninam, iz katerih raste tudi današnji šolski dan.

Revija je odprta za zgodovinarje, pedagoge, slaviste in vse šolnike, pa tudi za zgodovinske krožke, ki s svojimi prispevki predstavljajo raziskovalne rezultate s področja zgodovine šolstva od študij, objav virov, spominskih zapisov in poročil o publikacijah. Objavlja pa tudi bibliografijo za slovensko zgodovino šolstva.

Zbornik za zgodovino šolstva: Šolska kronika je na voljo naročnikom in drugim na sedežu uredništva v Slovenskem šolskem muzeju, Plečnikov trg 1 v Ljubljani.

Zadnja številka revije (25/1992) prinaša poleg različnih prispevkov o preteklosti šolstva tudi prispevke o vprašanjih šolskih arhivov, o jubilejih naših šol in o tem, kako napišemo zgodovino svoje šole.